

Üheksakümmend aastat Fred Kudu sünnist

Vahur Ööpik

spordifüsioloogia professor, kehakultuuriteaduskonna dekaan

Fred Kudu (04.01.1917 Pärnu – 29.09.1988 Tartu) oli Tartu Ülikooli kehakultuuriteaduskonna esimene dekaan ja kauaaegne õppejõud, keda laias maailmas tunti tema eluajal ja teatakse praegugi eelkõige väljapaistva treeneri ja kergejõustikuelu edendajana.

Fred Kudu mitmekülgne ja sügav huvi spordi vastu ilmnes juba varases nooruses. Tallinnas Jakob Westholmi gümnaasiumis, kus ta õppis aastatel 1924 kuni 1936, olid tänu kehalise kasvatuse õpetajale Artur Grünberg-Taremile tugevad sporditraditsioonid. Kooli ajal vaimustus Kudu kergejõustikust, ühtlasi asus ta õpetaja suunamisel organiseerima õpilaste sporditegevust nii oma kooli kui ka linna tasandil, saades Tallinna Keskkoolide Spordiringide Ühingu juhatuse liikmeks. Lisaks oskustele ja kogemustele sporditegevuse valdkonnas, mis ta koolist kaasa sai, on Kudu väga kõrgelt hinnanud koolipõlvest pärit võõrkeelte oskust.

Fred Kudu haridustee jätkus pärast sõjaväeteenistust Tartu Ülikooli Kehalise Kasvatuse Instituudis, mille ta lõpetas teise lennuga 1940. aastal. Ta alustas ülikoolis ka arstiteaduse õpinguid, töötades samal ajal juba Kehalise Kasvatuse Instituudis kergejõustiku ja suusatamise õpetajana. Punaarmeesse mobiliseeriti Kudu 1941. aasta suvel Narva-Jõesuust, kus ta viibis parajasti üliõpilastega suvelaagris.

Sõjategevuse lõppemise järel Eestis pöördus Kudu tagasi Tartu Ülikooli ja korraldas siin Kehalise Kasvatuse Instituudi töö jätkamise. Instituudi reorganiseerimise järel sai temast Tartu Ülikooli kehakultuuriteaduskonna esimene dekaan aastateks 1945-1950. Samal ametikohal töötas ta korduvalt ka hiljem, perioodidel 1952-1957 ja 1960-1965. Aastatel 1944-1950 ja 1952-1973 oli ta ühtlasi kergejõustikukateedri juhataja.

Ülemaailmse tuntuse saavutas Fred Kudu eelkõige kümnevõistlejate juhendajana, olles aastatel 1964-1978 endise NSV Liidu mitmevõistlejate koondise vanemtreener ja treenerite nõukogu esimees ning aastatel 1960, 1964, 1968, 1972 ja 1976 NSV Liidu olümpiakoondise treenereid. Tema säravaimad saavutused treenerina olid Rein Auna hõbe ja Nikolai Avilovi kuldmedal vastavalt Tokio (1964) ja Müncheni (1972)

olümpiamängudel. Juba ammu enne eelnimetatud sportlasi kuulus maailma tippklassi nii kümnevõistluses kui mitmel üksikalal Kudu õpilane Heino Lipp. Lipul jäid rahvusvaheliste tiitlivõistluste medalid paraku võitmata, sest teda lihtsalt ei lubatud NSV Liidust väljaspool toimunud võistlustel osalema. Kudu hilisema aja õpilastest saavutas Valter Külvet kümnevõistluses Euroopa juunioride meistri tiitli (1983) ning hõivas 1988. aastal maailma edetabelis teise koha.

Kauaaegse kolleegi Martin Kutmani meenutuste kohaselt oli Kudu treenerina pigem ületamatu organisaator kui treeninguprotsessi juhtija. Oma organisaatorivõimeid rakendas ta silmapaistva tulemuslikkusega ka rahvusvahelise kergejõustikuelu edendamisel. Kudu initsiatiivil algatati Euroopas mitmevõistluse maavõistlused: NSV Liit – Saksamaa Liitvabariik (1965), Eesti-Rootsi (1969). Eriti viimane tundub tollaegse kommunistliku impeeriumi õhustikku arvestades peaaegu võimatu ettevõtmisena, mille ta ometi teoks tegi. Hiljem (1973) kuulus Kudu mitmevõistluses Euroopa karikavõistluste käivitajate hulka. Väljapaistva treeneri ja spordielu edendajana oli Kudu hinnatud kõneleja paljudel rahvusvahelistel treenerite foorumitel, ta esines loengutega Kölnis, Bonnisis, Viinis, Varssavis, Schielleitenis, Münchenis ja paljudes teistes paikades.

Kehakultuuriteaduskonna dekaanina tegutses Fred Kudu erakordse sihikindluse ja tulemuslikkusega ülikooli spordibaaside arendamisel. Sõjajärgsel ajal taastati tema eestvedamisel tänaseni teaduskonna kasutuses olev Jakobi tänava õppe- ja spordihoone, samuti Laia tänava võimla, ehitati välja ülikooli staadion koos selle juurde kuuluva hoone ja kergejõustikukateedri majaga. Kudul piisas ettevõtlikkust isegi ülikooli ratsaspordi baasi väljaarendamiseks, mis oli kogu NSV Liidu kõrgkoolides ainulaadne nähtus, samuti oli ta Käärikule spordibaasi rajamise initsiaator ja selle arendamise pikaajaline eestvedaja.

Praktilise iseloomuga õppetöökäsitluste loomise kõrval jätkus Fred Kudul dekaanina tähelepanu ja mõistmist ka teadustöökäsitluste vajaliku keskkonna edendamisele. Tema initsiatiivil loodi esmalt (1960) ühiskondlik laboratoorium kehalise kasvatus- ja spordi alaseks uurimistöökäsitluste jaoks. Hilisema spordifüsioloogia professori ja kehakultuuriteaduskonna kauaaegse dekaani, ühtlasi kõnealuse labori kaastöötaja Atko Viru mälestuste kohaselt tähendas ühiskondlik laboratoorium tollaegses ülikoolis õigust ruumidele ja inventarile, kuid mitte koosseisulistele töötajatele. Viie aasta möödudes sai

sellest üksusest (jällegi Kudu eestvõttel) n.ö. päris laboratoorium koos töötajatega – lihastalitluse problemlaboratoorium. Aasta varem (1964) saavutas Kudu spordimediitsiini kateedri moodustamise kehakultuuriteaduskonna koosseisus. Kõigis neis ettevõtmistes lähtus Kudu veendumusest, et ülikooli tasemel treeneri ettevalmistuses on pedagoogiliste ja metodoloogiliste teadmiste ning oskuste kõrval sama oluline koht spordimediitsiini valdkonna tundmisel. Kaasaegsete mälestuste kohaselt olevat Kudu treeneri uut kvaliteeti, mille poole ta dekaani ja õppejõuna püüdis, näinud nn arst-treeneris.

Kehakultuuriteaduskond koos Eesti Kergejõustikuliidu, K-klubi ja Eesti Spordiajaloo Seltsiga tähistab Fred Kudu 90. sünniaastapäeva ettekandepäevaga, mis algab 19. jaanuaril kell 14.00 Tartu Ülikooli ajaloo muuseumi valges saalis. Ühtlasi allkirjastatakse seal Tartu Ülikooli Sihtasutuse, Eesti Kergejõustikuliidu ja K-klubi esindajate poolt Fred Kudu nimelise stipendiumi statuut. Kõnealust stipendiumi hakatakse alates käesolevast aastast välja andma kehakultuuriteaduskonna üliõpilastele, kes paistavad silma õppetöös ning kergejõustiku edendamisel sportlasena, treenerina, võistluste ja muude spordiürituste korraldajana, spordikohtunikuna või Eesti koondvõistkonda toetava teadusgrupi liikmena.